

NEVENKA FRANKOVIĆ

OBRAZOVANJE UČITELJA U VOJVODINI ZA VREME NOB

Dolaskom okupatora u našu zemlju područje Jugoslavije bilo je raspoređeno pod četiri fašističke okupatorske vlasti i dve kvislinške »države«. Školstvo Jugoslavije našlo se 1941. godine u veoma teškim prilikama. Okupatori su dobro znali koliku važnost ima obrazovanje i koliki je uticaj škole na omladinu pa su već početkom prve školske godine nastojali da pokrenu rad škola u skladu sa svojim planovima idejne i političke asimilacije potlačenog stanovništva. Škole su bile jedno od sredstava za postizanje tog njihovog cilja.

U gradovima i većim mestima to im je donekle pošlo za rukom, ali u unutrašnjosti, gde su već delovale organizovane snage ustanka, rad škola je prestao, školske zgrade su postale kasarne, a nastavnički kadar se osuo. Napredni, mladi učitelji su među prvima stupali u partizanske čete i diverzantske grupe, organizovali propagandu i kulturno-prosvetni rad. Fašisti i kvislinzi vršili su nesmiljenu odmazdu. Tako su već prve jeseni mnogi krajevi naše zemlje ostali i bez školskih zgrada i bez učitelja. Pomeranjem oružanih borbi i stanovništva s jednog područja na drugo menjala se i situacija u školama. Negde su učitelji, krijući od vlasti, radili s decom u duhu NOB, drugde su bili pozadinski radnici, a čim bi se selo oslobodilo, oni bi uz podršku NO odbora i naroda započinjali rad u partizanskoj školi. Uporedo s narastanjem pokreta, širenjem oslobođenog teritorija i uspostavljanjem narodne vlasti povećavao se broj partizanskih škola a time i potreba za sve većim brojem novih učiteljica i učitelja. Kao posledica toga otvarani su u svim krajevima Jugoslavije, čim su to prilike omogućavale, brojni učiteljski kursevi za obrazovanje novih, mladih učitelja.

Tako je bilo i u Vojvodini, sa izvesnim razlikama zbog specifičnih uslova narodnooslobodilačke borbe u tom delu naše zemlje. I ovde su okupatori energično zahtevali da u školama počne rad već u jesen 1941. godine. Štampali su nove nastavne planove i programe i nekoliko udžbenika, ali su s razgaranjem narodnog ustanka, koji je pokrenula i vodila KJP i Pokrajinski komitet KJP

za Vojvodinu, nailazili na teškoće i otpore. Narodnooslobodilački pokret obuhvatao je sve više mesta i širio se u različitim oblicima i s različitim intenzitetom u Bačkoj, Banatu i Sremu. Oružani oblici borbe bili su najviše razvijeni u Sremu, gde se postepeno stvarala i širila poluoslobođena i oslobođena teritorija, a time i mogućnosti za kulturno-prosvetni rad u školama i narodu.

Srem je administrativno potpao jednim delom pod nemačku vojnu vlast, a kasnije sav pod tzv. NDH. To je značilo da je školstvo u Sremu došlo u ruke ustaša. Narodni učitelji dobro su znali šta to znači i osetili su to već na početku prve školske godine kad su iz Zagreba stigli udžbenici sa slikama »poglavnika«. Većina učitelja pokazala je visoku patriotsku svest i saradivala s narodnooslobodilačkim pokretom. Znatan broj učitelja, koji nisu bili oterani u logore ili pobijeni, odlazi u partizane. Postepeno se oslobađaju neka sela i povećava se broj narodnooslobodilačkih odbora u oslobođenim, poluoslobođenim i okupiranim selima i gradovima. Organizuju se i kulturno-prosvetni odbori, čiji je najvažniji zadatak bio da pokreću i pomažu rad škola i u onim selima koja su zbog neprijateljskih upada i nasilja ostala bez školske zgrade i bez učitelja. To nije bilo lako jer je učitelja bilo malo. No, i pored toga, radilo se. Ali za dobar rad u ovim školama trebalo je u prvom redu korigovati deo nastavnih programa, i to ne samo po sadržaju nego i po obimu, zbog toga što se nastava u partizanskim školama nije mogla izvoditi u kontinuitetu sa punim brojem radnih dana.

Na inicijativu Okružnog NO odbora za donji Srem, jedna grupa mladih učitelja (Veljko Sokolović, Sretenije Zorkić i Perica Mirić) preuzela je odgovoran zadatak da sastavi nacrt novog nastavnog plana i programa za rad osnovnih škola u partizanskim selima. Nacrt je usvojen na prvoj konferenciji učitelja s oslobođene teritorije u Mliškovicima 9. septembra 1943. godine. Sastanak je vodio član Okružnog NO odbora Luka Mrkšić i istovremeno dao uputstva za rad učitelja van škole. Na toj konferenciji bili su postavljeni prvi partizanski učitelji i time su zvanično otvorene partizanske osnovne škole u Sremu. Istovremeno je Okružni NOO uputio poziv sreskim i mesnim NOO-ima da pošalju spiskove učitelja i omladinaca, kao i drugih školovanih lica, odanih narodnooslobodilačkoj borbi, koji bi mogli obavljati učiteljsku dužnost.

Na taj način delimično su stvoreni uslovi za rad škola u oslobođenim selima, ali je još uvek bila najveća teškoća u tome što nije bilo dovoljno učitelja. Kad je na početku 1944. godine došlo do izbora novog Okružnog kulturno-prosvetnog odbora, organizovano je nekoliko učiteljskih konferencija u više mesta na kojima su partizanski učitelji dopunili svoje stručno znanje i izmenjali iskustva u radu s učenicima. Unatoč ovim oblicima stručno-pedagoškog usavršavanja pokazalo se da to nije dovoljna pomoć onim mladim partizanskim učiteljima koji nisu završili učiteljsku školu i da se samo tim putem ne može rešiti problem nedovoljnog broja učitelja za sva sela na proširenoj oslobođenoj teritoriji. Postavio se neodložan zadatak — osposobiti nove mlade učitelje i učiteljice.

Učiteljski kurs u Miškovcima

U leto 1944. godine, u OKP odbor kooptirana su još dva nova člana i to: Nada Šević, apsolvent filozofskog fakulteta, i Nevenka Franković, diplomirani profesor pedagogije. Ovako formiran OKP odbor, sa dovoljno stručnog osoblja, prihvatio se zadatka da organizuje učiteljske kurseve za osposobljavanje novih učitelja i za pomoć mladim učiteljima i učiteljicama, koji su već radili u školama a nisu imali završenu učiteljsku školu. Organizaciju takvog pedagoškog kursa imala je već delimično u nacrtu Nevenka Franković. Sada je dobila zadatak da taj nacrt organizacije razradi i referiše na prvoj sednici Okružnog kulturno-prosvetnog odbora. Sednica je održana 26. avgusta u Miškovcima. Prisustvovala su četiri člana odbora: Živka Pavlekić Seška, predsednik odbora, i Nada Šević, Sretenije Zorkić i Nevenka Franković, članovi odbora. Kao gost, ovom sastanku prisustvovao je i Luka Mrkšić Boža, član GNOO. Nakon referata i diskusije, prihvaćena je izložena koncepcija organizacije učiteljskog kursa i zaključeno da odmah počnu pripreme.

Živka Pavlekić, koja je ujedno bila i član Okružnog NO odbora, poslala je još istog dana pismeni zahtev Glavnom NOO Vojvodine s obrazloženjem o potrebi otvaranja učiteljskog kursa. Ovaj dopis potpisali su Jefita Jeremić, predsednik Okružnog NOO, i Živka Pavlekić Seška, predsednik Okružnog KP odbora. (Original ovoga dopisa nalazi se u Muzeju revolucije u Novom Sadu).

U to vreme GNOOV je bio smešten u Miškovcima i Seška je vrlo brzo dobila odgovor — i to pozitivan, pa je već 2. IX održana sledeća sednica OKPO-a. Sednici su prisustvovali svi članovi odbora, a u toku sednice došao je i drug Mrkšić.

Na ovom sastanku razrađena je čitava organizacija kursa. Prema ranijem dogovoru o tome koje bi predmete trebalo predavati na kursu, sada je zajednički složen okvirni nastavni program u koji su ušli sledeći predmeti:

1. pedagoška grupa predmeta: opšta pedagogija, elementi daktike, metodike i opšti pojmovi iz dečje psihologije i praktične vežbe u osnovnoj školi,

2. srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti: naši najpoznatiji stariji i mlađi književnici i ponavljanje osnovnih pojmova iz gramatike, što je potrebno za rad u osnovnoj školi,

3. istorija: kratki pregled istorije od Marksa pa dalje,

4. politički časovi: kapitulacija stare Jugoslavije, radnička klasa, pregled istorije NOB-a, narodna vlast i struktura naših organizacija, vanškolski rad učitelja,

5. elementi školske administracije: vođenje potrebnih knjiga,

6. zdravstveno prosvetovanje: školska higijena i zarazne bolesti,

7. biologija: postanak sveta i živa bića,

8. geografija: opšti geografski pojmovi i

9. horsko pevanje: elementi teorije muzike i uvežbavanje partizanskih pesama.

Prema beleškama i zapisnicima, ovo je bio prvobitni predlog nastavnog programa koji je prihvaćen na spomenutoj sednici. Predlog je poslat kao izveštaj sa sednice OKP odbora GNOO-u Vojvodine na uvid. Već na prvi pogled se vidi da je program bio obiman i da se mogao predavati samo u opštim crtama. Ali, u daljim pripremama za rad odbor je nastavni program nešto korigovao i skratio, i to u prvom redu zato što nije bilo stručnih predavača za sve predmete. Tako su otpali predmeti biologija i geografija.

Paralelno s izradom nastavnog programa donet je i nastavni plan. Odbor je išao za tim da sve bude na sednici potvrđeno i da se svi predavači pridržavaju dogovorenog. Tako je i bilo. Odstupanje je bilo minimalno, i to uglavnom radi praktičnih vežbi u osnovnoj školi. Vreme trajanja kursa određeno je na 5—6 nedelja.

Evo tog prvog nastavnog plana:

pedagoška grupa predmeta, dnevno po tri časa (po dva časa teorijske nastave i jedan čas praktičnih vežbi ili seminara dnevno)	18 časova nedeljno
srpskohrvatski	3 časa nedeljno
istorija	3 časa nedeljno
politički časovi i istorija NOB-e	6 časova nedeljno
školska administracija	2 časa nedeljno
zdravstveno prosvetovanje	2 časa nedeljno
horsko pevanje	2 časa nedeljno.

Ukupno — nedeljno 30 časova teorije i 6 časova praktičnih vežbi ili seminara.

Zatim je utvrđen i raspored predavača:

za pedagošku grupu predmeta — Franković Nevenka, profesor pedagogije,

za srpskohrvatski i istoriju — Šević Nada, završen filozofski fakultet,

za političke časove i istoriju NOB-a — Živka Pavlekić Seška, diplomirala višu pedagošku školu,

za školsku administraciju — Sretenije Zorkić Ding, partizanski učitelj s nekoliko godina prakse,

horsko pevanje — Dimitrije Todorović,

za zdravstveno prosvetovanje — dr Ljuba Živković.

Ostale tehničke i organizacione poslove oko kursa preuzeli su Živka Pavlekić i Sretenije Zorkić. To su bila pitanja: prostori, nameštaja za učionice, smeštaj kursista i drugo.

Sledećeg dana bio je sastanak u »užem sastavu«: Pavlekić, Šević i Franković. Dogovoreno je da svaki predavač izradi detaljniji program rada za svoj predmet jer je vreme trajanja kursa bilo kratko, a trebalo je svakako obezbediti da se osnovni sadržaji pro-

grama završe. Seška je isticala da se trajanje kursa neće produžavati i da zato treba voditi računa o vremenu. Prema izveštaju, Nevenka Franković je upozoravala da je vreme prekratko za realizaciju ovako opsežnog programa i tražila da se, ipak, pokuša produžiti trajanje kursa. Ali to nije usvojeno.

Iz ovog se vidi da predloženi nacrt nastavnog plana i programa za učiteljski kurs nije bio izrađen po nekom uputstvu, nego je rezultat samoinicijative i rada OKP odbora. Nije bio ni objavljen, a ovde je izložen prema zapisnicima OKP odbora i prema referatima koji su napisani 1968. godine povodom proslave 25. godišnjice partizanskih škola u Sremu. O ovom učiteljskom kursu pisala je ranije i Seška u svojoj knjizi i to po svojim beleškama i zapisnicima OKP odbora koje je uspela da prikupe.

Treba napomenuti da je u to vreme tj. između 26. i 30. augusta 1944. godine Okružni NOO prešao u Frušku goru i da je dalja organizacija i vođenje kursa povereno isključivo članovima OKP odbora.

Nastava

Seška je u dogovoru sa članovima NOO predložila kriterijume o tome ko može biti polaznik kursa. To su mogli biti omladinici i omladinke ne mlađi od 16 godina, sa najmanje završena četiri razreda srednje škole, demobilisani borci koji imaju isto obrazovanje i oni koji su već radili u partizanskim školama kao partizanski učitelji. Prednost su imali oni koji su bili skojeveći i koji su muzikalni. U tom smislu Seška je poslala raspis mesnim odborima sa zahtevom da o tome obaveste zainteresovane omladince.

Odziv je bio vrlo dobar. Stiglo je mnogo više prijava nego što se očekivalo. Izabrano je 27 kandidata koji su najbolje ispunjavali postavljene uslove.

Kada su bile izvršene sve pripreme, obezbeđeni predavači i OKP odbor izabrao polaznike kursa, počela su predavanja. Kurs je počeo 25. IX 1944. godine u Miškovcima, u prostorijama osnovne škole. To je bilo dobro jer se tako obezbedilo da u istoj zgradi bude i vežbaonica za praktične vežbe.

Pre početka kursa Seška nije zahtevala da joj predavači predaju izrađene nastavne programe. Zadovoljila se samo beleškama i izjavama predavača da su spremni za predavanja. Međutim, predavač pedagogije Franković Nevenka napisala je relativno opširne beleške iz pedagoške grupe predmeta u obliku skripta. O ovim skriptama napisao je dr Radoslav Čurić u knjizi »Prosvetna i kulturna aktivnost tokom narodnooslobodilačkog rata u Vojvodini« sledeće:

»Skripta u celini pokazuju da je gradivo celishodno odabrano i obrađeno na odgovarajućem stručnom nivou. Sadržaj pedagoške grupe predmeta bio je pod uticajem reformnih pokreta, naročito škole rada. Od njih je uzeto samo ono što je odgovaralo našem NOP-u i što se i danas može prihvatiti (organizacija i metode nastave). Naročito je bilo pozitivno što

su kandidati samostalno obrađivali pojedine teme u vidu kraćih referata i na taj način proširivali i produbljivali znanja stečena na času. U ratnim uslovima ovakav rad, zbog kratkoće vremena i nedostatka literature, bio je znatno otežan, ali ipak uspешan«.

Seška je vodila kurs i ujedno vršila dužnost razrednog starešine. Brinula se o polaznicima, pribavljala im pisaći pribor, po potrebi odeću i drugo. Formirala je razrednu zajednicu na principu đачke samouprave, koja je vrlo dobro radila. Zajednica je imala nekoliko komisija (za zidne novine, zajedničko učenje, priredbe, radnu disciplinu i drugo). Seška je uspostavila i razrednu knjigu, sastavljenu od starih formulara osnovne škole, koja je poslužila za vođenje administracije: za pregled obrađenog gradiva po predmetima, seminara, hospitacija i praktičnih vežbi u osnovnoj školi, za vanškolski rad i dr.

Kad su kursisti stigli u Miškovce, sve pripreme za početak nastave bile su gotove. Kursisti su bili smešteni po kućama i hranili se u zajedničkoj mesnoj kuhinji kao i predavači.

Nastava je počela 25. septembra. Radilo se svakog dana 5—6 časova pre podne, a posle podne 1—2 časa za seminarske ili praktične vežbe u osnovnoj školi.

Radilo se kao da je »redovna« učiteljska škola. Ta atmosfera pomogla je svima da se sasvim sažive sa školskim radom i da predavanja budu vedra i optimistička, što je i kursiste aktiviralo na rad i učenje. Tako je život i rad na kursu bio na svoj način lep, iako se svakog dana strepelo od upada fašističke vojske.

Sve predavače i Sešku oslovljavali su kursisti sa »ti« i imenom uz obavezno — »druže« ili »drugarice«. Predavači, pak, zvali su kursiste takođe imenom i »druže« odnosno »drugarice«. Prema postojećoj evidenciji, na kursu je bilo ukupno petnaest drugarica i dvanaest drugova. Evo njihovih imena: Jelisaveta Anka-rić, Mitar Babić, Borislav Batalov, Ljubica Vasilić, Siniša Vasić, Zlata Vidović, Rada Vukadinović, Petar Gajin, Milan Gojković, Anđelka Dragaš, Nada Živanović, Živan Jovičić, Milan Kovačević, Vera Letić, Jelena Letić, Milutin Milanković, Vida Mišković, Milica Mišković, Milivoj Nedeljković, Aca Nedić, Ivanka Pavlekić, Vida Popadić, Živan Sinđelić, Dušan Stajić, Milisav Stanković, Sofija Ćirin i Đurđica Ćirić.

Seška je povremeno obilazila nastavu, ali ne u vidu inspekcije nego drugarske posete. Svi predavači su se trudili da im predavanja budu dobra i interesantna. O tome se svakodnevno razgovaralo i nastojalo da u nastavi bude što više elemenata savremene škole, jer su izlaganja i razgovori u učionici bili osnovne nastavne metode, a tabla i kreda osnovna očigledna nastavna sredstva.

Predavač pedagogije je u svom tročasovnom bloku pedagoške grupe predmeta svakog školskog časa predavala drugu pedagošku oblast. Nastava nije bila šablonizirana. Ponekad bi tema gradiva tako zaokupila đake da se prenosila i u sledeći čas. Svi su voleli ovako organizovanu nastavu. Predavalo se i paralelno utvrđivalo, odnosno ponavljalo gradivo. Predavači su nastojali da aktiviraju

sve slušaoce da uče istovremeno s radom na času, da ne bi morali mnogo zapisivati u vidu diktata i što manje učiti uveče, uz petrolejku. Razumljivo, delimično je moralo i toga biti, jer nisu imali nikakvih priručnika ni udžbenika.

Sve su to kursisti dobro osetili, kao što to obično biva u školi i životu, pa su i oni za uzvrat predavačima bili vrlo prisni, odani i disciplinovani. Oni koji su već bili borci nastojali su da o tome pričaju, da i oni pokažu šta znaju o našoj borbi, a oni koji su već radili kao učitelji pričali su itekako interesantne i uzbudljive događaje iz svoje školske prakse.

U celini uzeto, nastava je bila vrlo dobro organizovana. Nada Šević je koristila prisustvo druga Jovana Popovića, književnika, za pomoć u izboru lektire. Drug Popović je to vrlo spremno činio, čak je jednom i sam održao ceo čas srpskog sa kursistima, a Nada je bila slušalac. On je i predavačima i pojedinim drugovima koji su navraćali u Miškovce priređivao čitava mala literarna séla.

Kada su počela prva praktična predavanja u osnovnoj školi, kursisti su tek onda osetili pravu atmosferu učiteljskog poziva. Vrlo rado su slušali primere iz dečje psihologije i analize interesantnih pojedinosti iz nastave u osnovnoj školi.

Kurs je postepeno napredovao, lepo radio, povezan sa selom i četama koje su povremeno prolazile kroz Miškovce. S njima su kursisti nekoliko puta održali miting uveče u školskom dvorištu, veselili se i igrali kozaračko kolo.

Činilo se kao da je kurs već pri kraju, a oslobođenje vrlo blizu. Ali nije bilo tako. Upravo tih dana, oko 10. oktobra, dolazile su svakodnevno vesti o pokretima neprijatelja sa svih strana u pravcu Srema. Sve više se pretpostavljalo da će Srem biti poprište vojnih operacija. U noći između 10. i 11. oktobra Miškovci su već bili u pravoj ratnoj psihozi. Već 13. oktobra trebalo je prekinuti rad kursa iako se Živka Pavlekić dugo kolebala da li da to učinimo ili ne. Nije htela da padne pod uticaj paničara, kako ona piše u knjizi svojih uspomena »Putokaz«. Ali kad se već i mesni odbor evakuisao, Živka je dala odobrenje da se prekinu predavanja. Kako je već ranije dogovoreno da u slučaju prekida rada kursa neće biti zajedničkog pokreta, to smo se sada rasporedili u raznim pravcima, ali je dogovoreno da će se kurs nastaviti odmah nakon oslobođenja, verovatno u Rumi ili u Staroj Pazovi. Kursisti su krenuli u dva pravca: jedni prema Vojki, a drugi prema Golubincima. Živka Pavlekić i Nada Šević ostale su u donjem Sremu u bazama, a Franković Nevenka je sa članovima Agitpropa GŠV prešla u Frušku goru i zadržala se u Šuljmu. Tu je bio i predsednik Sremsko-mitrovačkog kulturno-prosvetnog odbora Duško Vuković, s kojim se dogovorila da do završetka vojnih operacija zajednički obiđu škole u fruškogorskim selima. Obišli su škole u Maloj Remeti, Jasku, Bešenovi, Grgurevcima, Mandelosu, Čereviću i Beočinu. Tu ih je zateklo oslobođenje Beograda, a uskoro i Zemuna i donjeg Srema. Čim je Ruma bila oslobođena, krenuli su u Rumu. Tu su već zatekli Živku Pavlekić, Nadu Šević i većinu kursista. Tako je

rad kursa nastavljen u oslobođenoj Rumi, kako je u Miškovcima i dogovoreno.

Nastavak rada i završetak kursa

U znatno boljim uslovima, u relativno dobro opremljenoj osnovnoj školi, nastavljen je 3. novembra prekinuti rad na učiteljskom kursu. Prvi sastanak s kursistima pretvorio se u posebno veselje. Svi su hteli da ispričaju kuda su se probijali i kako su stigli do slobodne Rume.

Rad je počeo nastavljanjem obrade programa iz Miškovaca, ali svi predavači nisu više došli na rad u kurs. Sretenije Zorkić i dr Živković su otišli na sremski front, a Mita Todorović je došao nešto kasnije. Tako su od predavača počeli rad: Živka Pavlekić, Nada Šević i Nevenka Franković, a nešto kasnije i Mita Todorović. Kursisti su bili svi na predavanju već prvi čas.

Sve slobodne časove nastave prepustila je Živka predagoškim predmetima. Tako se napokon postiglo ono što smo želeli još u Miškovcima, tj. bilo je dovoljno školskih časova za praktične vežbe u osnovnoj školi. Svaki kursista mogao je održati bar jedno predavanje, a to se u Miškovcima ne bi moglo izvesti.

U Rumi se postepeno završavao program i pripremalo završno ispitivanje. To nije bio neki posebni ispit, nego slobodan razgovor s diskusijom o temama sa praktičnog predavanja. Na ispit su došli kao gosti Luka Mrkšić Boža i Mira Medić, član KP odbora iz Rume. Sa rezultatima završnog ispita svi su bili zadovoljni, jer su kursisti pokazali vrlo dobar uspeh i razumevanje vrednosti rada u osnovnoj školi. Nije bilo ocenjivanja po predmetima, nego se davala jedna jedina opšta ocena celokupnog rada kandidata, njegovog zalaganja tokom kursa i osposobljenosti u praktičnom radu sa školskom decom.

Po završetku kursa Luka Mrkšić je održao prigodni govor, pozeleo kursistima dobar uspeh u radu u slobodnoj zemlji i posebno istakao da ih naša deca u partizanskim selima željno očekuju. Zatim je svima čestitao i oprostio se od čitavog kolektiva.

Kad je bio završen svečani deo ispita, Živka Pavlekić je polaznicima uručila rešenja o postavljenju na radna mesta. Nakon toga predloženo je da se kursisti i predavači zajedno slikaju kod fotografa u Rumi. To je jedina slika koja postoji o polaznicima i predavačima ovog kursa. Ovdje samo usput treba napomenuti da je u čitavom radu Okružnog kulturno-prosvetnog odbora Luka Mrkšić imao velikog udela. On je održao i prvo savetovanje partizanskih učitelja u Miškovcima 1943. godine, aktivno učestvovao na svim učiteljskim konferencijama u toku 1944. godine i dalje, posle odlaska u Novi Sad nastavio da saraduje i pomaže rad na organizovanju novih učiteljskih kurseva u Vojvodini. Zatim, on je posle oslobođenja organizovao prigodne sastanke partizanskih učitelja u Miškovcima uz proslavu godišnjica partizanskih škola u Sremu sve do poslednjih proslava posle oslobođenja koje je doživeo.

*
* *

Posle završetka učiteljskog kursa u Miškovcima, odnosno u Rumi, 18. novembra 1941. godine videlo se da su u kursu postignuti vrlo dobri rezultati ne samo po uspehu u savladavanju relativno obimnog nastavnog gradiva za 5—6 nedelja, nego i po tome što je za kratko vreme osposobljen veći broj mladih učiteljica i učitelja koji su itekako bili potrebni partizanskim selima Srema.

Drugovi iz Glavnog NO odbora Vojvodine i predstavnici Kulturno-prosvetnog odbora iz Rume prisustvovali su završnoj svečanosti i ocenili da zbog nedostajanja prosvetnih kadrova treba nastaviti pripremanje mladih učitelja, pa je odmah dogovoreno otvaranje novih učiteljskih kurseva. U početku se mislilo da će biti otvoreni u Sremu gde je već postojao odgovarajući nastavni kadar iz prvog kursa i relativno dobro sastavljen nastavni plan, ali tako nije bilo.

Oslobođenjem Novog Sada i prelaskom Glavnog NO odbora iz Fruške gore u Novi Sad došlo je do većih administrativnih i kadrovskih promena u narodnooslobodilačkim odborima i kulturno-prosvetnim odborima Srema. Zatim, jedan deo aktivista i prosvetnih radnika iz Srema, pa i predavača sa kursa, priključio se na vlastiti zahtev vojnim jedinicama koje su pošle na sremski front (npr. Sretenije Zorkić Ding, Dimitrije Todorović i dr Ljuba Živković). Dva predavača (Nada Šević i Nevenka Franković) otputovala su odmah sutradan 19. novembra u Novi Sad da pripreme programe rada i pomognu u organizovanju novih učiteljskih kurseva u Vojvodini. Živka Pavlekić Seška premeštena je u Sremsku Mitrovicu u odeljenje za prosvetu pri Okružnom narodnooslobodilačkom odboru. Tako su se predavači kursa razišli. Usled toga bilo je privremeno odloženo otvaranje novog kursa u Sremu.

Posle dolaska Nade Šević i Nevenke Franković u Novi Sad formirana je pri Prosvetnom odeljenju Vojne uprave grupa stručnih saradnika (Nevenka Franković, Srbislava Kovačević, Živka Pavlekić i Nada Šević) koja je za 5—6 dana sastavila organizacioni plan novih kurseva. Rad grupe je nadgledao i pomagao predsednik Glavnog NO odbora Vojvodine Luka Mrkšić — čika Boža, koji je u to vreme pripremio i Odluku GNOOV-a o otvaranju novih kurseva. Sadržaj nastavnog plana i programa za naredne kurseve polazio je u osnovi od već postojećeg plana i programa za prvi kurs u Sremu, uz nužne dopune koje su bile uslovljene specifičnim prosvetnim prilikama u ovom delu Vojvodine.

Dogovoreno je da broj polaznika bude znatno veći (oko 150), a kursevi programski podeljeni u tri grupe. Te su grupe formirane na osnovu statističkih podataka iz kojih se videlo kako su u poslednje vreme radile učiteljske i srednje škole u Vojvodini i, prema tome, na koje se omladince i omladinke moglo računati kao na potencijalne polaznike kurseva. Tako je predloženo da kursevi obuhvate ne samo omladince aktiviste i borce nego i nesvršene učenike učiteljskih škola i učenike sa svršenih osam razreda gim-

nazije koji žele biti učitelji. Na osnovu tako razvrstanih polaznika sastavljena je organizaciona shema sa tri varijante, koje su označene kao A-kurs, B-kurs i C-kurs.

Za prvu grupu predviđeni su učenici koji su završili četiri razreda učiteljske škole ili su bili u toku petog razreda, ali su morali prekinuti školovanje. Ovaj kurs označen je kao A-kurs i trebalo je da traje dva meseca i da se na kraju polaže diplomski ispit — matura.

U drugom kursu, označenom kao B-kurs, predviđeno je takođe da se, u prvom redu, pozovu učenici koji su završili tri razreda učiteljske škole i prekinuli školovanje usled ratnih prilika, kao i polaznici prvog kursa. U ovu grupu uključili bi se i omladinci i omladinke koji su završili osam razreda gimnazije a koji su želeli da postanu učitelji. Kurs bi trajao šest meseci, a po završetku kursa polagao bi se diplomski ispit.

Treća varijanta, C-kurs, određena je za omladince i omladinke aktiviste i borce sa završena najmanje četiri razreda srednje škole, koji nisu bili stariji od 18 godina. Vreme trajanja određeno je na tri meseca, zajedno sa završnim ispitom koji bi se razlikovao od diplomskog ispita dvaju prethodnih kurseva. Ovaj završni ispit trebalo bi da bude u obliku slobodnog razgovora i diskusije o pedagoškim temama u vezi sa pismenim referatom koji svaki kandidat treba prethodno da napiše. Prema izloženom se vidi da je C-kurs bio najslbližiji partizanskom učiteljskom kursu u Sremu.

Stručna grupa izradila je i predlog nastavnog plana tj. spisak predmeta koji će se predavati u pojedinim profilima kurseva sa predviđenim brojem časova. Nastavni programi nisu zvanično izrađeni ni za jedan predmet, niti je naknadno objavljen program po kojemu se radilo u kursevima. Nastavne programe i izbor gradiva trebalo je da izrade sami predavači, svaki za svoj predmet, kao što se radilo gotovo u svim kursevima ne samo ovde nego i u drugim oslobođenim krajevima. To su bili okvirni programi o kojima je trebalo još diskutovati na sednicama nastavničkog veća u toku samog kursa. Međutim, date su upute da nastavne programe treba sastaviti uzimajući u obzir tri momenta: predznanje učenika, idejno-političku usmerenost novog vaspitanja u duhu tekovina NOB-e i obim gradiva tog predmeta u učiteljskim školama.

Taj predlog organizacije kurseva prihvatio je Glavni NO odbor Vojvodine i na osnovu toga izdao odluku o otvaranju novih kurseva. Iz te odluke citiraćemo nastavni plan:

Predmeti	nedeljno časova		
	A-kurs	B-kurs	C-kurs
Pedagoška grupa predmeta	12	9	9
Praktičan rad u školi	6	6	6
Srpskohrvatski jezik	3	3	3
Ruski jezik	—	3	3
Jezik jedne nacionalne grupe kao neobavezan predmet	—	3	—
Istorija naše NOB-e	2	1	2
Politički čas	3	3	2
Biologija	—	2	2
Higijena	—	1	1
Školska administracija	2	1	1
Pevanje	2	1	1
Ukupno	30	33	30

Istovremeno je Prosvetno odeljenje Vojne uprave za BBB (Banat, Bačku i Baranju) donelo odluku br. 32 od 30. novembra 1944. da ovi kursevi obuhvate i učenike sa cele teritorije. Tekst odluke Vojne uprave potvrđuje našu pretpostavku da se odluka GNOOV-a odnosila na dogovor o nastavku rada učiteljskih kurseva u Sremu.

Odlukom GNOOV-a regulisan je i status svršenih polaznika ovih kurseva: kandidati koji uspešno završe A i B-kurs stiču zvanje učitelja, dakle priznaje im se potpuna srednja školska sprema, dok svršeni kandidati C-kursa tiču zvanje pomoćnog učitelja, a ukoliko zadovolje na radnim mestima, mogu dopunskim školovanjem steći potpunu stručnu kvalifikaciju, kao i svršeni učenici redovnih učiteljskih škola.

Početkom decembra 1944. Nada Šević je otišla na novu dužnost, a iz Srema je pozvana u Novi Sad Živka Pavlekić Seška, koja ulazi u navedenu stručnu grupu i učestvuje u daljoj organizaciji kurseva. Seška je imala veliko iskustvo u tehničkim i administrativnim poslovima, pa je odmah prionula na posao.

Za mesto održavanja kurseva izabran je Novi Vrbas (danas Titov Vrbas) jer Učiteljska škola u Somboru, na koju se najpre mislilo, nije mogla obezbediti internatski smeštaj svih polaznika, koji je bio nužan da bi se što bolje mogli realizovati planirani vaspitno-obrazovni zadaci kurseva. Osim toga, pitanje snabdevanja bilo je još dosta teško. Rat je još trajao.

Novi Vrbas je spremno prihvatio obavezu iako to nije bilo lako ostvariti jer je trebalo u vrlo kratkom vremenu pripremiti za rad školsku zgradu, internat i ostalo.

U toku decembra 1944. godine postavljeni su službenici kod Prosvetnog odeljenja Vojne uprave, među njima i za učiteljske kurseve. Tom odlukom dalji rad na organizaciji kurseva dolazi pod kompetenciju Prosvetnog odeljenja, kojemu je na čelu bio profesor Spasa Čobanski. Za šefa Odseka za škole postavljena je profesor Srbislava Kovačević Marija, za referenta za učiteljske kurseve pro-

fesor Nevenka Franković i za rukovodioca učiteljskih kurseva Živka Pavlekić Seška.

Posle toga traženi su i izabrani profesori, predavači pojedinih nastavnih predmeta. Izabrani su:

— za pedagošku grupu predmeta: profesor Stevan Kralj iz Vršca, profesor Nevenka Franković iz Prosvetnog odeljenja u Novom Sadu, profesor Jordanka Durman iz Novog Sada i profesor Nenad Divjan iz Vršca;

— za srpskohrvatski jezik: profesor Vera Gašparac-Starčević iz Prosvetnog odeljenja u Novom Sadu;

— za istoriju NOB: profesor Boža Kumanov iz Novog Sada;

— za političke časove: Živka Pavlekić Seška iz Odeljenja za prosvetu;

— za biologiju: profesor Jelena Bećarević iz Novog Sada;

— za higijenu (nema podataka)

— za školsku administraciju: (nema podataka)

— za pevanje: nastavnik Branko Čenejac iz Novog Sada.

— za upravnika kurseva postavljen je profesor Ivan Lerik iz Novog Sada.

Paralelno s rešavanjem personalnih pitanja započeta je i akcija za prijavljivanje kandidata i upis. Poslani su dopisi mesnim i sreskim narodnooslobodilačkim odborima s opisom kurseva i uslovima, a obavestene su i omladinske organizacije. Pokazalo se da je omladina bila veoma zainteresovana za upis na učiteljske kurseve. Do kraja decembra stiglo je preko 500 prijava. Osnovna merila pri izboru bila su: uspeh u prethodnom školovanju, socijalni položaj i nacionalna pripadnost (postavljeno je da sve nacionalnosti Vojvodine budu proporcionalno zastupljene u broju raspoloživih mesta u kursevima) i, na kraju, vladanje kandidata za vreme okupacije.

Izbor je izvršila Živka Pavlekić Seška te je izabrano 150 kandidata. Ostalima je rečeno da se upišu u jednu od redovnih učiteljskih škola koje će početkom sledeće godine početi rad.

Krajem decembra upućena je Nevenka Franković, referent za učiteljske kurseve pri Prosvetnom odeljenju, u Novi Vrbas da uz pomoć mesnog odbora nađe smeštaj odnosno izabere školsku zgradu za nastavu i prostorije za internat, zatim reši pitanje ishrane i nađe osnovnu školu za vežbaonicu.

Novi Vrbas bio je do tada nastanjen većinom Nemcima, folkisdojčerima, i sada je ostao takoreći poluprazan. U većini kuća bile su samo žene i starci. Deca su već bila evakuisana, a muškarci su otišli s nemačkom vojskom. Po ulicama su se najviše videli partizani i crvenoarmejci. Tu je bila smeštena i bolnica s ranjenicima. Kuće su bile očuvane, a školske zgrade lepe i odlično građene. Prema školama iz Srema izgledale su kao mali »dvorci«.

U mesnoj kancelariji, umesto predsednika bio je dežuran naroružani partizan — to je bilo područje Vojne uprave. Mesna učiteljica Dora Dusing, simpatizer NOB-e i član Prosvetnog odbora u Vrbasu, najviše je pomagala kod razgovora u vezi sa smeštajem kurseva. Predložila je da se za nastavu ustupi zgrada bivše nemač-

ke učiteljske škole, koja je imala i prostorije za internat. Taj predlog je usvojen i zgrada je ustupljena za partizanske kurseve.

Zgrada je bila velika, u centru mesta, opremljena kabinetima i nastavnim sredstvima, sve vrlo dobro očuvano. Trebalo je još naći osnovnu školu za vežbaonicu. U Novom Vrbasu nije radila osnovna škola, jer nije ni bilo dovoljno dece. To što ih je bilo išlo je u školu u Stari Vrbas. Onda je radila potpuna osnovna škola. Predloženo je da ova škola preuzme dužnost vežbaonice za kurseve. Iako je to bio dodatni posao za sve učitelje i nastavnike u toj školi, oni su vrlo spremno prihvatili predlog i za vreme svih vežbi kursista vrlo lepo saradivali s profesorima-predavačima pedagoške grupe predmeta. Na ovu osnovnu školu postavljeno je još nekoliko novih učitelja iz Novog Sada koji su se posebno isticali kao odlični školski praktičari.

Smeštaj za profesore i članove njihovih porodica rešen je tako da je svakom dodeljen stan u blizini škole. Svi su se hranili u školskoj zgradi gde su radili kursevi.

Posle povratka Nevenke Franković u Novi Sad i referisanja profesoru Spasi Čobanskom o tome šta je dogovoreno i urađeno u Novom Vrbasu, određen je dan početka rada kurseva. Redovna nastava u sva tri kursa započela je 10. januara 1945. godine. Pre početka rada održan je opšti sastanak učenika i nastavnika. Prigodan govor upravnika profesora Ivana Lerika bio je uvod u svečanu atmosferu početka rada na školovanju novih mladih učitelja i učiteljica za škole u Vojvodini. Učenici odnosno kursisti bili su uglavnom podjednako skromno odeveni, kao i većina nastavnika. Neki su bili vrlo živahni i raspoloženi, neki malo povučeni i zabrinuti, neki i tužni. Mladi, puni iščekivanja, gledali su nemirno i upitno. Do predavača dopirali su njihovi razgovori na srpskom, mađarskom i slovačkom jeziku. Kako su se tada osećali, opisala je jedna učenica na kraju kursa:

»Došli smo iz raznih delova Vojvodine, raznih nacija, ali sa istim ciljem: da učimo i radimo. Mi nismo znali kako će izgledati ta nova škola kroz koju treba da prođemo, kakav će u njoj biti rad, disciplina, kakav odnos profesora i đaka. Danas na završetku kursa možemo sa zadovoljstvom i ponosom reći da se borba koju su đaci kroz punih 20 godina vodili protiv stare škole uspešno završila. Danas škola ide uporedo sa životom. Profesore i vaspitače smatrali smo starijim drugovima sa više iskustva i znanja. U slobodnim časovima i na radu pričali smo s njima i diskutovali o svim životnim problemima i političkim događajima.« (Slobodna Vojvodina, Novi Sad, 1. IV 1945.)

Nakon uvodne svečanosti počela je nastava istovremeno u sva tri odeljenja. Već je bio izrađen raspored časova, podeljena razredna starešinstva, pripremljene učionice, kabineti i drugo. Svi nastavnici su imali razrađene programe rada prema uputama, koje su već pomenute. U školskoj biblioteci osnovne škole u Starom Vrbasu bilo je nešto potrebne literature i udžbenika koji su delimično mogli biti korišćeni.

Izradi programa rada prethodili su dogovori predavača srodnih predmeta. Tako je dogovoreno da u svakom odeljenju (kursu) sve pedagoške predmete predaje jedan pedagog, da bi se što ekonomičnije koristilo vreme, da ne bi bilo nepotrebnog ponavljanja sličnih poglavlja i da se može što lakše organizovati praksa u vežbaonici. Dogovoreno je da pedagoški predmeti budu u prvim časovima, u kontinuitetu (blok-časovi) s tim da nastavnik određuje kad će predavati a kad će biti praksa u vežbaonici. U te dogovore bili su uključeni i učitelji i nastavnici vežbaonice. Ta praksa nastavljena je do završetka i poslednjeg kursa.

Obim programa za svaki predmet, pa i pedagoške predmete, bio je za svaki kurs nešto drukčiji jer je to zavisilo ne samo od fonda časova nego i od prethodnog znanja polaznika. Međutim, osnovne teme opšte pedagogije, didaktike, metodike i dečje psihologije morale su se obraditi u svakom kursu. Svi polaznici morali su naučiti toliko pedagoške teorije i školske prakse da su mogli »sutra« preuzeti dužnost narodnog učitelja. Ovaj zadatak bio je poznat i kursistima i samo tako se može objasniti njihova velika zauzetost u učenju i vanškolskim aktivnostima.

Profesori istorije, srpskohrvatskog jezika i istorije NOB-e činili su, takođe, aktiv koji je zajednički sastavljao programe rada i koordinirao obradu glavnih tema, pismenih zadataka, lektire, seminarskih radova, pa i programa za priredbe. Za poslepodnevne časove bio je predviđen obiman program slobodnih aktivnosti i vanškolskoga rada. Već prvih dana formirana je omladinska organizacija, koja je uz pomoć razrednih starešina uvela načku samoupravu u ovim odeljenjima. Izrađen je pravilnik o učenju i radnoj disciplini. Važio je za sve i bio je u pravom smislu »zakon« kursa. Uz pomoć samih kursista održavan je red i disciplina u internatu, učionicama, kuhinji, na radnim akcijama; rešavani su sporovi, odlučivalo se o priredbama i dr. Sa mesnom organizacijom USAOV-a izvedeno je veoma mnogo raznih akcija. O tome je pisala »Slobodna Vojvodina« posle završetka kurseva:

»Polaznici kurseva bili su članovi mesne organizacije USAOV-a, ali ne na papiru nego na radu: Brali su kukuruze, noću dežurali u bolnicama, pomagali izrađivati biračke spiskove, pomagali popisivati fašističku imovinu, učestvovali su u svim mesnim priredbama, manifestacijama i mitinzima« (17. VIII 1945.)

Pored omladinske organizacije radila je i skojevska organizacija, a neki učenici bili su i članovi Partije. Oni su imali sastanke zajedno s nastavnicima komunistima u istoj partijskoj organizaciji. Sekretar partijske organizacije bila je Živka Pavlekić Seška.

Učenici su bili dobri i disciplinovani đaci. Učenje i vanškolske aktivnosti tražili su vrlo organizovan i uporan rad. I profesori su vrlo savesno prilazili svom poslu. Naročito je bila dobra koordinacija poslova uz dogovaranje i pomaganje, iako su svi profesori na kursu bili već iskusniji i oprobani školski radnici, i to u surovim uslovima okupacije i rata. Rad učenika i nastavnika počinjao je jutarnjim ustajanjem i završavao se večernjim razlazom. Svi su

živeli u školskoj zgradi ili u blizini školske zgrade gde su predavači stanovali. Svi su imali besplatnu ishranu (za snabdevanje brinuo se mesni NOO odbor). Sve najnužnije za rad bilo je takođe obezbeđeno, radilo se, ako je bilo potrebno, i nedeljom, naročito pre podne. Učenici su u internatu imali slobodne prostorije gde su mogli mirno učiti, čitati i pripremati razne programe. No, bilo je i vremena za predah, odmor i zabavu. Jednom nedeljno priređivali su igranke, to je bilo četvrtkom, a subotom i nedeljom odlazili su na priredbe u mesto. Često su išli u posetu ranjenicima. Jednom su održali posebnu priredbu za ranjenike. Veliki deo ranjenika bili su crvenoarmejci. Išli su i na železničku stanicu i dočekivali ranjenike sa sremskog fronta. To su bili potresni časovi vaspitanja, možda bolji od onih u učionici.

Tako se živelo i radilo, jedni pored drugih, jedni s drugima, predavači i đaci, i niko nije mogao da »omane«, nije mogao da pasivno gleda. Takvih nije ni bilo. Seška je posebno podsticala takmičenje i u tome je imala uspeha. Za evidenciju popunjavanje su tabele, pisani članci za zidne novine, isticani pobednici i dr.

Evidencija nastavnog rada vodila se u dnevnicima rada, kao u svakoj školi. Obradeno gradivo upoređivano je sa planiranim i po potrebi planovi su korigovani.

Predviđeni nastavni programi uspešno su se realizovali. Bližio se kraj školovanja prvih kursista, A-kursa. Pedagog profesor Kralj pripremao je svoje đake za maturu. Ispit je trajao nedelju dana. Predsednik ispitne komisije bila je profesor Sribislava Kovačević, pomoćnik načelnika Prosvetnog odeljenja GNOOV-a. Rezultati ispita: od 25 učenika i učenica 9 ih je završilo s odličnim, 12 s vrlo dobrim i 4 sa dobrim uspehom. Po završetku ispita, profesor Sribislava Kovačević čestitala je kursistima na lepom uspehu i pohvalila rad čitavog nastavničkog kolektiva. Posle toga održana je priredba kojom su se svršeni kursisti oprostili od svojih mladih kolega i nastavnika. Onda je krenulo kolo i započela je igranka.

Rad sa B i C-kursom je nastavljen. U tom vremenu otišao je profesor Ivan Lerić, a upravu kurseva preuzeo je profesor Boža Kumanov. Nastava se i dalje odvijala prema predviđenom programu, ali je težište sada bilo na C-kursu, u kojem je nastava već od početka bila relativno najteža i učenicima i nastavnicima. Polaznici su imali relativno malo znanja iz opšteobrazovnih predmeta, a nastavnici su imali ambicije da ih što bolje osposobe za uspešan rad u osnovnoj školi. Istovremeno, trebalo je pažljivo odabirati gradivo iz osnovnih pedagoških oblasti. Iako je bilo iskustva iz sremskog kursa, ovde se nastava zasnivala na mnogo širem programu. Uspehu je mnogo doprinelo učenje u kružocima, časovi zajedničkog ponavljanja težih partija gradiva i veći broj časova hospitalovanja u vežbaonici na dobrovoljnoj osnovi u poslepodnevnim časovima.

Tako je prošao i treći mesec rada, a programi su se postepeno završavali. Na kraju je svaki kandidat dobio temu za pismeni rad iz pedagogije i metodičku jedinicu za praktično predavanje u osnovnoj školi. Posle završetka nastave polaznici su imali neko-

liko slobodnih dana da se pripreme za predavanja i napišu pismeni rad.

Završnom ispitu C-kursa prisustvovao je kao izaslanik Prosvetnog odeljenja GNOOV-a profesor Svetozar Georgijević. Uspeh na ispitu bio je vrlo dobar: od ukupno 30 kandidata 4 su položila s odličnim uspehom, 17 sa vrlo dobrim i 8 sa dobrim uspehom. I ovaj kurs je završen čestitkama, prigodnim govorom izaslanika i svečanom priredbom u kojoj su nastupile sa lepim pesmama i igrama i učenice mađarske, slovačke i rusinske narodnosti u svojim nacionalnim nošnjama.

B-kurs je produžio rad. Imao je najjobimniji program s najvećim fondom časova i trajao je najduže. Bio je kvalitetno najbolji, iako su polaznici A-kursa imali više pedagoškog predznaja. Ipak, polaznici B-kursa, posle šestomesečnog proučavanja pedagoških predmeta, vrlo dobro su ovladali pedagoškom praksom i na diplomskom ispitu pokazali i dobro poznavanje pedagoške teorije. Ovaj primer pokazuje kako dobro opšte obrazovanje pomaže boljem razumevanju stručnih sadržaja.

U B-kursu pridavana je velika važnost političkom vaspitanju i interpretaciji nastavnog gradiva s gledišta naučnog pogleda na svet. Na političkim časovima kursisti su se opširnije upoznavali sa istorijom NOB-e i aktuelnim političkim događajima. To je vrlo pozitivno delovalo na učenike ovoga kursa, koji su došli u Vrbas s relativno malim poznavanjem savremenih događaja. O tome je jedna učenica pisala:

»Moramo priznati da je svaki od nas u početku bio nadahnut drugim duhom. Postepeno se počeo događati preokret u našem shvatanju. Počeli smo upoznavati novi život, koji će doneti sreću svim radnim ljudima« (Slobodna Vojvodina, 1. III 1945).

U ovom kursu bio je neobavezan predmet jezik jedne nacionalne grupe. Ta nastava zblížila je polaznike kursa i osposobila ih da se mogu snaći i u školama sa više nastavnih jezika.

Planirano gradivo bilo je obrađeno i savladano u predviđenom roku, a zatim je organizovan diplomski ispit. I ovi kandidati pokazali su vrlo dobar uspeh — na zadovoljstvo ispitne komisije i nastavnika.

Tako su završeni svi učiteljski kursevi u Novom Vrbasu. Za relativno kratko vreme dali su znatan broj novih učitelja i učiteljica, koji su popunili osnovne škole i uneli u njih mnogo novoga, a pre svega mladalački polet i novi duh.

Dok je trajao, kurs su posetili članovi Ministarstva prosvete iz Beograda Martin Mencej i Stevan Desić. Njih je posebno interesovao rad u C-kursu, »partizanskom kursu«, kako su ga oni nazvali. Prisustvovali su časovima nastave i pregledali programe rada, a na kraju njihove posete bio je duži razgovor s aktivnom nastavnikom pedagogije i vežbaonice. Uglavnom se raspravljalo o nastavnim programima kurseva kojih je bilo i ranije u svim oslobođenim krajevima naše zemlje. Pokazalo se da su nastavni planovi i programi učiteljskih kurseva bili veoma slični. Razlikovali su se

samo u trajanju i predznanju kandidata, prema čemu se planirao broj predmeta i obim gradiva. Većinu tih kurseva organizovali su i vodili profesori pedagogije ili učitelji koji su pre rata pripadali naprednom učiteljskom pokretu pod vođstvom komunista.

*
* *

Na sva tri kursa u Novom Vrbasu bilo je primljeno dosta učenika i učenica mađarske narodnosti, no to je još uvek bilo nedovoljno za velike potrebe u postojećim osnovnim školama s mađarskim nastavnim jezikom. O tome se pisalo u štampi i bilo je zahteva da se organizuju posebni kursevi za učitelje mađarske narodnosti. Na osnovu tih zahteva odlučeno je u Prosvetnom odeljenju GNOOV-a da se najpre otvori jedan učiteljski kurs B-tipa za mađarsku omladinu, u Senti. Raspisan je konkurs, ali odaziv nije zadovoljio, pa je konkurs ponovljen i posle toga se moglo početi s organizacijom kursa. Taj kurs počeo je da radi 23. maja 1945, a radio je po nastavnom planu i programu kakav je bio izrađen u Vrbasu za B-kurs. Trajao je takođe šest meseci.

O ovom kursu nema, za sada, novih podataka, pa bi bilo potrebno organizovati istraživanje da se podaci prikupe i objave.

I dalje učiteljski kursevi

Sa završetkom rata i oslobođenjem cele zemlje nije prestalo školovanje novih učitelja putem kurseva iako su redovne učiteljske škole ubrzo počele rad i to sa maksimalnim brojem učenika koji je mogla da prihvati postojeća školska zgrada svake učiteljske škole. Potrebe za učiteljskim kadrom bile su još uvek veće od broja svršenih učiteljskih kandidata, pa je školovanje učitelja organizovano tako što su uz učiteljske škole otvoreni i učiteljski tečajevi. Već u jesen 1945. godine gotovo sve učiteljske škole u Vojvodini otvaraju posebna odeljenja u kojima se u kraćem vremenu i po sažetom nastavnom planu i programu školuju novi učitelji i učiteljice. U ova odeljenja primani su prvenstveno učenici koji za vreme rata nisu mogli redovno pohađati školu ili su bili aktivni borci. Takva posebna odeljenja pri učiteljskim školama zadržala su se dosta dugo u našoj školskoj praksi, a njihovi programi rada bili su vrlo različiti, tako da je stepen njihovog opšteg i stručnog obrazovanja bio nejednak. To se pokušavalo uskladiti naknadnim doškolovanjem.

Ovakav način školovanja učitelja bio je neophodan i u isti mah koristan jer je omogućio da se u kratkom vremenu otvore osnovne škole u celoj zemlji, i onde gde ih ranije nije bilo, i da rade mnogobrojni analfabetski tečajevi za odrasle.

NEVENKA FRANKOVIC

THE TRAINING OF TEACHERS IN VOJVODINA DURING THE
NATIONAL LIBERATION WAR

Under fascist occupation, as early as the autumn of 1941, the first partisan detachments were formed in Vojvodina, and the armed struggle for liberation began. With the extending of liberated territories, the first partisan elementary schools were opened in Srem and in them besides professional teachers there were also teaching assistants. An important addition to their professional and political training were teachers' conferences. They were also aided by education advisors with the National Liberation Committees and by committees for education and culture. As the number of partisan schools grew, the need for teachers became increased, and in October 1944 the first teachers' training course was organised in Miškovci for young people who already had several grades of secondary school. The course ended on November 17, 1944 in liberated Ruma. It was completed by 27 candidates. From January 1945 there were five teachers' training courses of the A, B and C types, lasting from one to six months in Novi Vrbas. They were completed by 150 candidates. A teachers' training course in Hungarian was organised from May to December 1945.

The courses were very important for the functioning of schools during the National Liberation War and immediately following liberation.

III REGIONALNI RAZVOJ PROSVETE U
NOR I REVOLUCIJI

